

Uniformshistorie - forskning

Nogle principielle betragtninger til eventuel debat
af *A.N. Hvidt*
(Chakoten 1967/1)

Som så mange af CHAKOTEN's læsere kan jeg, hver gang et nyt nummer er kommet, glæde mig over de bidrag til den militære uniforms historie, som man altid præsenteres for. Ofte beundrer jeg den frejdighed, hvormed oplysningerne gives eller rettere forfatterens gåen ud fra, at man selv er i stand til at korrigere, hvad der berettes! Det lyder uhyggeligt - men ikke desto mindre: Et langt livs uniformsforskning har belært mig om, hvor vanskeligt det er at anføre sammensætningen af et bestemt troppeleds uniform i en given periode eller blot i et givet år.

Sagen er vel den enkle, at der kun rent undtagelsesvist har været kongruens mellem, hvad der det på år var reglementeret og hvad der i virkeligheden blev båret.

Ofte spørger jeg derfor mig selv - hvad er det egentlig, vi her får besked om - hvilke af de to muligheder tales der om - og tales der i det hele taget om noget klart, for det har nemlig også været undtagelsen, at noget var gennemført, gennemført ensartet eller blot gennemført efter det gældende reglement eller gennemført efter det tidligere reglement.

Jeg kan anskueliggøre, hvilke vanskeligheder jeg har været ude for i mine bestræbelser for at give efterverdenen noget historisk korrekt at holde sig til, blot for Danmarks hærs vedkommende i dette århundrede.

Indtil 1923 havde - officielt - hver våbenart sin egen uniform i Danmark.

Desuden havde gardetropperne, såvel af infanteriet som af rytteriet, egne regimentære uniformer til feltbrug, (foruden til ceremonielt brug - men det sidste ser vi bort fra). Fra 1923 forsvandt alle forskelligheder i uniformerne. Hele hæren iklædtes i samme farve, samme snit og materiale og med samme udstyr med følgende undtagelser:

Uberedne tropper havde lange bukser og halvlange støvler,
Beredne ridebukser, korte snørestøvler og gamacher.

Officerer o.l. fik uniformer af finere klæde, fik ridebukser og ridestøvler, reversjakker, brune, brede livremme med skulderremme og - til garnisonsbrug - skyggehuer.

Men først efter 16 års forløb kom denne uniform til alm. udlevering - nemlig til alarmerings- og udgangsbrug for den såkaldte "1. beredskabsstyrke", der opstilledes af den genindkaldte årgang 1938 fra 8. maj til 15. juli 1939. Til daglig tjeneste var denne styrke dog stadig iklædt lysegrå uniform 1915, mange steder med sort kappe M/1906. I 1920 og 1930'erne, hvor Danmarks officielle hæruniform er khaki (gulbrun) M/1923, ses kun selvbeklædere deri, mens iklædte underofficerer og menige indtil 1931 bar enten enradet blå uniform M/1910 eller toradet blå M/1889.

Den kgl. Livgarde (til fods) bar dog grågrøn uniform M/1903 (1903-17) med sort kappe 1889 og rytteriet lyseblå M/1910. I samme periode bar selvbeklædere bogstaveligt talt, hvad de ville af uniformsmodeller, der en gang havde været nævnt i et uniformsreglement fra 1903, 1910, 1915 eller 1923. Normalt i en skøn blanding og forvirring.

Derved er paradokset opstået:

Det har kun rent undtagelsesvis siden 1903 været muligt at se et dansk troppeled iklædt den gældende uniform både for selvbeklædere og iklædt personels vedkommende og således, at der blev båret den til uniformen svarende kappe. Det var tilfældet nogle få måneder af "Sønderjysk Kommandos" tilværelse i sommeren 1920, idet indtoget i det genvundne hertugdømme for infanteriets vedkommende - det drejede

sig om 2 bataljoner - foretoges i M/1915 (lysegrå) med alt personel i samme uniform og kappe (officerer o.l. dog med ridebukser og -støvler og uniform af finere klæde). Det varede kun kort. Så hurtigt som det kunne lade sig gøre, tog officererne atter blå tøj i brug - og kort efter sendtes yderligere blå tøj "til opslidning" til mandskabet til daglig tjeneste.

Ved krigsudbruddet 1. september 1939 ikklædtes hæren dels i 1923'eren, dels i 1915-uniformen - flere steder med 23-bukser til 1915-våbenfrakke. Kapperne var enten lysegrå eller sorte - de skulle slides op - og hele hæren ejede kun 5000 khakikapper 16 år efter dens indførelse.

Således lod vi den 2. april 1940 vore tropper i Sønderjylland rykke i kamp med sorte kapper (!), der var blevet dødsdømt til feltbrug. 1. gang i 1903, 2. gang i 1915 og 3. gang i 1923, hvor vi indførte hhv. grågrøn. lysegrå og gulbrun uniform.

Kun vagten ved de kongelige palæer opnåede at blive ikklædt gulbrune uniformer 1923 med gulbrune (khaki) kapper 1923 fra sommeren 1940 til 29. august 1943.

Efter krigen 1939-45 ikklædtes hæren i 1945-50 en blanding af svensk fabrikerede grå-brun-grønne bluseuniformer og britiske khaki bluseuniformer, indtil man i 1950 havde fået gennemført en ensartet beklædning af udelukkende danskfremstillede, gulbrune bluseuniformer med gulbrune kapper og - for første gang i hærens historie - officerer o.l. i samme uniform som mandskabet både m.h.t. snit, farve, stof og udstyr. Kun stjernerne på skulderklappen angav forskellen. Denne ensartethed varede kort. I 1961 begyndte man på udleveringen af uniform 1958 - den højt besungne "kampuniform" - ikke så meget en, der indikerer kamp mod kongens fjender som kamp mod selve uniformen, der vist har verdensrekord i fejl og uanvendelighed til krigsbrug. Uniformen har 34 større og mindre fejl, som man nu er i fuld sving med at søge rettet.

Med hensyn til ensartetheden betød denne uniform også en forvirring, der burde være undgået: Den vedtoges i 1958 i gulbrun farve, men i 1961 havde man afsluttet de prøver, der viste, at denne farve nu var blevet uhensigtsmæssig, og man måtte skifte til den mindre infrareflekerende olivengrønne farve.

Derved fik hæren den samme uniform i to farver, og da uniformen øjeblikkelig blev massefremstillet, vil der gå mange, mange år, før ensartetheden kommer igen.

Men altså i dette århundrede har hæren kun været uniformeret (ikklædt ensartede uniformer) i årene 1950-61, hvoraf 8 år (1950-58) er de eneste, hvor der har været overensstemmelse mellem reglementet og det i brug værende. Det er et magert resultat - og det fortæller lidt om uniformsforskningens vanskeligheder. Nu har tingene nok været usædvanligt ondartede herhjemme med vor totale mangel på uniformskult og - forståelse, vor tøjlesløse individualisme og den fuldkomne mangel på forståelse af de taktiske og sløringsmæssige krav til en soldateruniform, som vel er en konsekvens af, at vi ikke har været på felttog i mere end 100 år. Andre steder har det dog også været galt - især i Sverige og Norge!

Det henleder opmærksomheden på, at man ved omtale af al uniformshistorie bør præcisere, hvad der egentlig tales om - det reglementerede eller det bårne.